

ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ КАСБИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ ОШИРИШДА УЗЛУКСИЗ МАЛАКА ОШИРИШ ТИЗИМИНИНГ ЎРНИ

З.Т. Назарова

Самарқанд ВХТХҚТМОНМ катта ўқитувчиси, Самарқанд, Ўзбекистон

Ўқитувчиларнинг малакасини ошириш - бу нафақат педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқаришга уларнинг тайёргарлигини ривожлантириш, балки уларнинг ўзини-ўзи ривожлантириш ва профессионал компетентлилик йўналишидаги эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилган узлуксиз жараён, яъни кўшимча таълим тизимида субъектларнинг шахсий аҳамият касб этувчи ўзаро таъсир жараёни сифатида ташкил этилиши зарур.

Ўқитувчиларнинг узлуксиз равишда малакасини оширишга қаратилган жараён фаолиятнинг барча босқичларида улар ўзларининг касбий тажрибаларини англаш, таҳлил қилиш ва баҳолаш, шунингдек, ўзини шахсий ривожлантириш эҳтиёжларини фаоллаштириш ва қуллаб-қувватлашга асосланади. Мазкур жараёнда шахснинг маънавий бойиши ҳамда ижодий салоҳиятининг ривожланиши учун имконият вужудга келади.

Ўқитувчиларнинг малакасини узлуксиз оширишга йўналтирилган педагогик жараён ўқитувчилар учун нафақат назарий, балки юксак даражада яшаш ва ҳаётий муаммоларни муваффақиятли ҳал этиш қобилиятларини шакллантирувчи муҳит вазифасини ҳам бажариши ҳамда мазкур жараёнларда яратилган шарт-шароитлар улар учун ўз шахсини ривожлантиришга имконият яратиши зарур.

Ўқитувчиларнинг малака ошириш жараёнида қуйидаги йўналишларда эҳтиёж ва ижобий мотивларни шакллантиришга хизмат қилади:

ўзини мустақил ва эркин шахс сифатида ҳис этиш ҳамда ўзини ривожлантиришга интилиш;

таълим-тарбия манбаси сифатида вужудга келадиган, ҳаётий ва касбий бой тажрибаларни ўзлаштиришга интилиш;

қўйилган мақсадларга эришиш ва муҳим ҳаётий муаммоларни ҳал этишга ижодий ёндашиш;

таълим олиш учун юқори даражадаги тайёргарлик ва мотивацияга эга бўлиш;

эгаллаган билим, кўникма ва малакаларини амалиётга татбиқ этиш заруриятини англаш; касбий фаолиятида вужудга келган муаммоларни имкон даражасида тезроқ ҳал этиш учун билим, кўникма ва малакаларни амалиётга татбиқ этишга интилиш.

Малака ошириш жараёни шахсга йўналтирилган таълимий муҳит жиҳатларини ўзлаштириш ва ишлаб чиқиш, турли даражада уларни амалга ошириш, педагогик жараённинг барча субъектларининг шахсий ривожланишини таъминлаш учун имконият яратувчи психологик тайёргарликни ривожлантиришга йўналтирилган бўлиши зарур.

Ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлигини ривожлантириш учун уларнинг малакасини ошириш йўналишидаги вазифа ва мақсадларга ўзаро таъсир кўрсатувчи имкониятларни, илмий-методик таъминотини такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга.

Малака ошириш жараёнида ўқитувчиларни шахс сифатида умумий ривожланишини, шунингдек, уларнинг педагогик жараёнларни ташкил этиш фаолиятига муносабатлари ва тайёргарлик даражасини ҳисобга олиш зарур. Уларнинг шахс сифатида янгиликларни яратишга ички мослашув ва фикрлаш усуллари шаклланган бўлса ўзгаришларга

муносабатини осон билдиради. Уларни тўғри баҳолайди, бошқаради ва касбий фаолиятида уларни самарали амалга оширади.

Агарда уларда янгиликларни яратишга ички мослашув яхши шаклланмаган бўлса, улар шахс сифатида кўпроқ консерватизмга мойил бўлади ва бундай ҳолатларни малака ошириш жараёнини ташкил этишда инобатга олиш ўзига хос муҳим аҳамият касб этади. Чунки, ўқитувчилар педагогик жараёнларни ривожлантиришнинг концептуал дастурларини ишлаб чиқиш ва амалиётга татбиқ этишда сермулоҳазали назариётчи, методолог, тадқиқотчи ва компетентли бошқарувчи бўлмаса, узлуксиз ривожланиб боровчи жараёнлардан орқада қолади.

Малака ошириш жараёнида ўқитувчиларда касбий аҳамиятга эга бўлган шахсий сифатларни ривожлантиришга эришиш учун мазкур жараёнда қуйидагиларга алоҳида эътибор қаратиш зарур:

Ўқитувчиларнинг фаолиятига қўйилаётган янги ижтимоий талабларни ҳисобга олган ҳолда ўз фаолиятини қайта англаш ва баҳолаш.

Бунда фаолиятнинг одатий стереотипларини йўқотиш, янги тушунчалар асосида ўзи ҳақида тасаввур ҳосил қилиш, аввалги эски услублар ёрдамида ўз фаолиятини амалга ошириш мумкин эмаслигини тушуниб етиш назарда тутилади. Улар ўз фаолиятига нисбатан рефлексив муносабатда бўлишга ўтади ва аввалги фаолиятини танқидий таҳлил қилиш асосида касбий-шахсий ривожланиш жараёнининг фаоллашиши вужудга келади.

Касбий фаолият йўналишидаги тушунчаларни ва янгиликни англашга нисбатан интилишнинг ўзгариши.

Бунда ўқитувчиларнинг билими, кўникма ва малакаларининг янгиланиши, маънавий ва маданий салоҳиятининг ривожланиши ҳамда ахборотлар алмашинуви амалга ошади. Уларда касбий фаолият йўналишидаги тушунчаларнинг ўзгариши, шахсий ўзгаришлар вужудга келади. Педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш йўналишидаги тажрибалар бойиб боради, касбий тажрибалар ривожланади.

Малака ошириш жараёни, мазкур жараённинг самарадорлигига таъсир кўрсатувчи қатор омиллар орқали ифодаланади:

касбий фаолиятнинг юқори чўққисига эришишга ундовчи, иродавий ҳатти-ҳаракатларни ифодаловчи омиллар;

натигага эришиш учун йўналтирилган мавжуд тизим ва ҳатти-ҳаракатлар изчиллиги билан боғлиқ бўлган объектив омиллар;

касбий фаолиятда муваффақиятга эришиш чораларининг субъектив асослари билан боғлиқ бўлган омиллар;

шахсий ривожланиш эҳтиёжларини вужудга келтирувчи ижтимоий омиллар.

Мазкур омиллар малака ошириш жараёнида ўқитувчиларнинг шахсий аҳамиятга эга бўлган ўзаро таъсир кўрсатишга тайёргарлигини таъминлайди. Рефлексия

йўналишидаги қобилиятларининг ривожланишига ёрдам кўрсатади. Мазкур омилларнинг таъсир кўрсатиш даражаси таълим муассасасидаги тарбиявий муносабатлар, таълимий муҳит ва уларнинг ривожланиш даражаси орқали ифодаланади.

Малака ошириш жараёнида ҳамкорликдаги ижодий фаолият қулай психологик муҳитни ташкил этишда муҳим аҳамият касб этади. Бунда вужудга келувчи саволларга ҳамкорликда жавоб излаш, ўзаро таъсир услубларини такомиллаштириш вужудга келади. Педагогик жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш жараёнини лойиҳалаштириш, тадқиқотчилик ва суҳбат услублари мақсадга мувофиқ услублар ҳисобланади. Бундай шароитларда аввалги тажрибалар такомиллашади, субъектлар ўз фаолиятини қайта англаши учун қулай шарт-шароит вужудга келади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Азизхўжаева Н.Н. Ўқитувчи мутахассислигига тайёрлаш технологияси . –Т.: ТДПУ, 2000. – 52 б.
2. Махмудов М. Таълим натижасини лойиҳалаш. «Педагогик маҳорат», 2003 йил, 1-сон, 8-10 бетлар.
3. Р.Ж Юлдашев. Таълим ва тарбияда инновцион педагогик технологиялар.– Т.: “Ниҳол” нашриёти, 2013, 2016.–279.